

Советтер 1925
чылдың август
31-де үнү
31.8.2025

ШЫН

№ 240 (14962) 1992 чылдың декабрь 12, суббота Сокулга ат салган сагы 20.30. Чагыдар өртөз 10 мин. Садыр өртөз 1 рубль.

«Шын» солунун чагыдыгазынын
төнеринге-чедир дөрт хонук
арткан.
Солуннуг болурунче далажыңар!

КЫШТАГЛААШКЫН: шыңгы шылгалда

«ХАДЫННЫН» КАДАРЧЫЛАРЫНДА

Кыштын тынжы чүгө маа оларарында эвес, харын чымгалап, септөөн мунган инек кажаларында болуун соок, каржы үлөзүн көргүзө берсе-даа, «Хадын» совхозтун сүт-бараан ферманын бола малы «чер олуу» дилешшаша.

Кыштын кажалардан көрүнүшү эвес, а соогун төз эс-лей берген болур. Ынчанган сикос, сенаж чеже-даа четир болза, бола малды оларларды ажил бо фермада кол айт-рыларын бирээни бооп артар. Бистин кол чуганын чакылт буугаар саанчылардан эвес, кадарчылардан эгелээниэс журу-даа ында чүөс. Чогуу ферма-ныч саар-даа, азыраар-даа бола малында колдууда-ла аныктар ажилдан турарлар.

Кадарчыларын кол сорул-газы — бола малдын проду-туузу чоруу оон дымдык джигери дег, малды оларларды, чегерери. Фермада анык кадарчылар хей болганда оларнын ажилыне сагыш; салыр ажил база эргежок чугула. Оон бо фермада чогу кадарчы олардын ажил кадында чынып алып бичи-үзөдөн-не алды. Чымдыр от салган бо үтөкчөгөштөн ханаларын «соа» тыртып каапкан, ары-сиктин «чды чоо, чай-хос кадында олурт даштары кааптар арта чок чер болду. Ол чуттуг үтөс, оон кадында ийн-ш-ай акша-шалык чок чоруу, кадар-чыларга мидида-ла сооп кел чымар ышка удур кайн демс-дөжөс, сагыш-сеткиди чымкырар шуглак болур деп?

Кара-оол НАТПИИ-ООЛ.
Охемчик ОНДАРНЫН ФО-ТОУ.

Чагыдыга-93

ИДЕПКЕЙЛИГ БОЛГАН

Республика төвүндөн ырак, колдууда самолет-биле ар-кабар болган Току чоңуун хуниун манаар «алчыны» — содунар, сөткүлдөр, чага-абжик.

Почта чедирлесе чеже-даа багай турза, чоң эки чү-өгө илесе, бузуп, келер чылдын чагыдыгазын кылп аларын ам-даа уламчып турар.

Россиянын чонунга Россия Федерациязынын улус депутаттарынын чедиги Съездизинин кыйгыры

Хүндүгү заматтары! Бүгү бергелешкинер болган Съездизин куду көрүп, бакырлардын дөң төңү чок орадыжышкынар турза-да, Россия Федерациязынын улус депутаттарынын Съездизин болуун ажилын бугуну, шүгүмчөкөн, оон-биле бергелештир тургу-зукуну байдалга боттандырып турар.

Чыгыдыга, декабрь 15-ке чедир уламчылар болганда «Шын» чагыдык-алчетики-познерге ам-даа үш-хүн бардыр. Келер чылда солунуг болур дээш далажыңар, то-жукулар! Бир эвес кадым-бир чылдаган-биле декабрь 15-ке чедир чагыдык аш шы-далаа болуңар, оон соода чагыдык алган, 1993 чылдын февральдан эгелен ап болур арга бар.

РФ-тин улус депутаттарынын Съездизинде

МОСКВА, декабрь 10. (РосИТА-СЧТА-нын көрр.). Россиянын улус депутаттарынын Съездизинин ажилынын тоску хуш чурттуу төгүзүлгө кирер чалаас. Съезд ажилына чыккан Борис Ельцин планнатынын өсө ап, РФ-тин хаматтарында болган Съездиге кыйгырып кылган.

жүрүи кымга дагыр силер: РФ-тин Президентинин азы РФ-тин улус депутаттарынын Съездизинге болган РФ-тин Дээди Советинге? Съездиге чүөс чугалап, кыйгырып кылган, Борис Ельцин депутат корнузуудан бо-лууну талаалачыларын Гранви-той палатага чыгып, референ-дум эрттирер дугайында ат салышкын чыгырып эрге-жок чугулазын база катп айтып. Ол оон ылай «рефе-рентин» шимчээниин азы партияны тургузырып эрге-жок чугулазын көшүрөчкө болган аназ киржирин меделгезин.

Россиянын хаматтарына болгаш бүгү соңгукчуларга Президент Б. Н. Ельцинин кыйгыры

Россиянын хаматтары! Улус депутаттары! Улус депутаттарынын чедиги Съездизинге болушкынын бир язы кылдыр өскөзүн кылдыр мени албадып. Чыл дургузунда Россияга чорууду келгенине реформалар шим-чээни айтып таварып берди. Президентинин болган Ча-зактын чоруду турар ула-нышкыныче, экономиктиг халаптан чуртуу сөзүгү бүгү айларда камгалап келген бо-туну чартылгаларже күшүгү шаваржадалашкын Съездиге каалбарган. 1991 чылдын авгу-ста кылдыр чедип алдымман чугулу ам-каталтарын, эрси-лешти бугуу ботталдарын шиттирелешкалганар-дыр. Ындыр-соруудын тодогай салып калганар-дыр. Ол-сорууда мын-дыр.

лажип көрбөн хирезинде-де, хүлээзөн. Россиянын хаматтарынын сонгаан кижилери чект кы-рында чүю канчаар кылганын олар көрүдөр. Ол-ла кижилер микрофонго казы, ол-ла чугулаарын илдерде дак-пырлар, дугурыныче чедип кылгырып турдулар. Төчү-көк куду көрүшкүндө, то-догай кижилердин адресте-ринге бак сөзгөшкөн илдер, каржы болгаш келерге хала-гай ажалашкынында, Съездизин дорамчылан бузар хей-делешкынерден, сарык чок во-литктеринин хузунда чор-жыныч күткүшкүндө, бүгү делегейге көзүлгөн бузар чор-дуктан бо элдин ханалары мынд турган бо.

Бирөөсө, Чазактын болган Президентинин ажилдарына шимчээни аргажок байдал-дарын манаа, Съездиге тургу-зугу-Бодай бергенер-дыр. Ча-зактын болган Президентинин херек кирээди ырмазын сыгар боламын.

Бүгү хөй-нига организа-цияларын, партияларын, шим-чээништерин, профсоюзла-рын улаан-сарымдык болгаш хообууга хажык чок дүшүр хөдөлгөн дилемма. Бо кар-рысалган үдө Россиянын хаматтарынын организастыг болгаш сагыла-чурмууну бо-лурун дилемма. Хүндүгү соңгукчулар, силер референ-дум Россиянын улус чоңу-га төлөпти шилгелен кылдыр боор саяр деп чүөгө буз-руп тур меа. Ат салышкы-ныч эгелээниче, референду-му эрттирерге эргежок чү-гула ат-салышкыны чы-гырып хаматтарынын кыйгы-ры. Реформаларын херээ солдартынын референдуму не-гези эргезин ажилдарыне кыйгырым.

ОДУРУГЛАР

Назы-лары улагаткан дээш Араламжир хөлийн чок бе? Ынчалза-даа чалар от лег. Ынакымга назы турбас.

СОЯН КЫСКА

Азымында малчын кижжи уруу болгаш. Ажыл-ишке даядыканы арнында илден. Ажы-чадын хөөрөп орда, саары-ла, Акаа чонуну Соян кызы таан чараш.

Чаваттыгын салымнын чонун көрүш. Чаражыга хөдүн эрттир мнакшаан бол. Чаагылдан чалгыс катан ошкылаан мен.

ХУПУРАЙ БЕР

Хупурай бер! Куу чашпан иривес бе? Хуу-салым мени сөөртүп, тоятпас бе? Боларгаи чалым назын кырмаас бе?

Курут-даа бол, эшти-даа бол чораай-ла мен. Кударанчыг куу күс хады мени бөөлдөш,

Уругларга чаа ыры

ЧҮГЕШЕЙ

Музыка score for 'ЧҮГЕШЕЙ' with lyrics and musical notation.

Сөзү Александр ШОЮННУ. Аалам Дамба ХУРЕШ-ООЛДУУ. Чүпү көргөн болдуур, Чүпү туткан болдуур, Айтырмалар салыр, Арависта оол бар.

СОНУРГАКТАРГА

АДЫ, ФАМИЛИЯЛАРЫ ДӨМӨН БОЛГАШ... Шотландиянын Стерлинг хоорайнын чурттакчысы Дейвд Лоусон далай судуузу-биле Африканы долгандыр аян-чорук кылат.

үс —час деп, хөй кижилер санап турар. Ылагыга шудукчу-лерини болазы ынады. А немен эмчилерини болазы оон еске — ынакшыламы бузулт үзүн күс-ла болбай деп, олар чугаалап турар.

ЭРТИНЕ ДАШ КАЯА ЧОРААНЫЛ?

Шерлок Холмс дугайында

«Новости Тува» деп ном үндүрер черге улаас Шерлок Холмстук ужурааларынын дугайында Артур Конан Дойлдуу чечен чугааларынын оңулгазы үнер. Бар чечен чугаалап үзүндүгү параламыс.

ЧАРЫН ЭЪДИН ЧААСКААН ЧИВЕС

Чериня черинге ийн анчы аянап чоран чүс-дир. Дерт-беш холдуу аянаш, чүпү-даа өлүрбөз. «Күске думчуулан хан үндүрбей» чораш, ам база бир черге тонар ужурга таварышкан ачылдыр-дыр.

АБТ КУЖУ ЧҮҮ ХИРЕЛ?

«Жигули» деп автомобиль 60 аът күштү, а херек кырында ол 20 тонна чүктү сөөртүп шыдаар бе? Турган черинде-даа шимчелди шыда-вас. А чалгыс аът болууну хууда күжү-биле 20 тонна чүктү сөөртүп алгаш, дүргөн кылашпап чоруй барып шы-даар.

ЧАА ТЕЛЕФОН ДЕПТЕРИ

Эң-не чык болгаш улут хемчээлдиг чаа телефон дептери Германиянын Федеративтик Республикасынын наймы-сылды Бонн хоорайга 1992 чылда пардала. Оон деңизин чүгө 270 грамм, ыкыны ийн сантиметр, ынакшылажы 828 аянт. Телефоннар номерлерин ий бичин үжүктөр-биле келер-гей чук папирос сазынынга пардала.

КУРГАДЫП БИЛИР ХЕРЕКИ

Картофельдин, морков, репа болгаш кээзе ажил-агы-нын өске-даа продуктуларынын шынырын бичи-лаа баксырап-тай, кургадап ап болур. Картофельдин, морков болгаш өске-даа нога аймаан ычпаар кургадап аларынын аргазын Польшанын Лодзь хоорайында дээди техниктиг шкколазын башкылары тымкан бол-ган херек кырында ажы-лаан.

ХӨЙ ЧЫЛАР ЭРТКЕНДЕ

Алгачкы чурттакчымы Чарльз Финрой деп кижжи Франциянын Дюнкер хоорайынын чогуунда Пале-Кале эдүгүн арнынга бо чылдын эгезинде солгүстөп чораш,

бо... бо-дур — бужар оор бол-дум, ол эртинге байдакка са-лаам беси дээрташ херем-де, оор болдум, ол дээш амы-дыралым тайды берди. Бурган, дуудал көр! Дуудал-ла көр, Бурган!

АРГАН ЧАВАА

Бир катан Моолдуу чеди кожуу Наадымыга маньчжур-император келер деп сураг дышпаган. Чашпаа хаанарын-нып болгаш ноянынын сүме-ди-биле Богда хаан Наадымга маньчжур императорун атам эртер деп чарык үндүрүш.

АШАК ТУРА:

— Мен чүгө байнын хоюн кадарар кижжи мен, бо дээрге байдан алган үш дугаар адым-дыр. Баштайгы ийизик кыраш, өлгөнөр. Мен амы-газ дээр анаа аът-биле чүгүрт аътты ылгаштырбас кижжи бо-ламык мен бе. Ону сапар-саг-пазын чүгө бай билер —дээш.

ДУЖҮМЕТ БАЙГА БАРГАШ

Келген херезини чылаагаанын чугаалап берген. Бай хары-зынга мында дээш: — Мээн мүг ажы чалгым арзында чүгө хөй бажы до-зарыга ажыктыг бо арган малдан өске чүгүртү аът чөк дээринге кым бузурдуу бо-рул ван. Ону чүгө сапар эвес, а харин силерге халас бээр-де деп баян ылаар-дыр мен.

ДУЖҮМЕТ АКЖАНЫ БАЙНЫ ШИРЭЭНИН КЫРЫГА САЛГАШ:

— Бо лан силерини болзу, а доруг — менни болзу — деп чугаалаан. Көжөн дүжүмет салды ал-ган адым Чечен хаанга апа-рыл көрүзгөрү, аътты көрөш: — Бүгү Калга чүгүртү аът-тардан ядарай берген ол бе? Маска балгыч арган азынан чүгө менге эккелди? Бо ар-ган-дорган чүгөн аът деп са-пап болур бе? Чок, сен мени мегелеп шыдаас сен, арган малын ап алгаш, ынай ырап чор — деп хордалап көчүтүл-ган иргин.

Хайнак атты чарашсынга, тыва сөзүн ылап жоскан

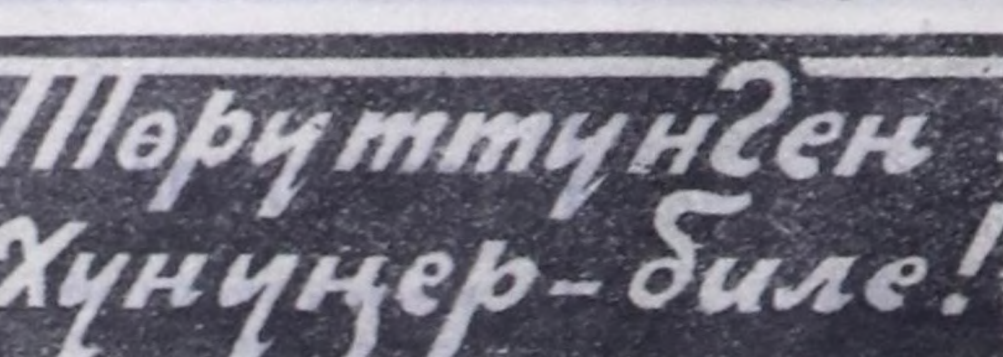
Чыргал Серен-оолдун «Чараш адым» аттуу романы...

Да кыскасы менен чараш адымдын автору...

Бо чыгуунун тунушу чок деп чыга даанын туурасы...

Бот-денкей чок чорук артыкта калбаан чүрө бөт...

Темденерини чогаалчыларым киржалгези-биле сайлар...

Эрэн районга төртүтүнгөн, өлгөсү, 25 жыл болган, а 30 чыл дургузунда...

Түнгөн хуну-биле кан дег калыпшылап, хуну дег аас-кежип...

Төттүмөс бай буянынар Улуг кежипи Удээр дэни...

Бистиң амак авамыс Татьяна Доржуева Саяа бөгүн декабрь 12-де 53 харлап турар...

САРЫГ-ШАЖЫН КАЛЕНДАРЫ

Декабрь 12. Эргн сан-биле 18, суббота, кара ыт хуну, эки хуну...

сөс дилээрини, бижик түдөрүм хуну, баш аарып турда...

га база таарышкан. Бо хуну чор хоруунда үрелдежип, чер касыс...

Чыргал Серен-оол, салер херэжип атык хамаарыштыр болган чыгуага таярыкмааны...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

Чуу-ле мындагы айтырыг көдүрүп турар алары деп кайган-чаран турар-дыр силер...

Дискуссияны шуугаазын үндүрүп дээш эвес, хүндүктөл аттан эгелээр боорга...

«Төгүсү» сөзүмүзү солууга үнгөн протоколунда-даа, келген чыгуага-даа...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

Декабрь 14. Эргн сан-биле 20, күске хуну, понсалды эки хуну...

Декабрь 15. Эргн сан-биле 21, көксүмүр инек хуну, вторник, багай кара хуну...

Декабрь 16. Эргн сан-биле 22, кызыл пао хуну, среда, эң эки хуну...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

Эш-өөрүм дугайында сөс ШҮЛҮКЧҮ БОЛГАШ ЖУРНАЛИСТ

Тыва херэжип чоңуну хоочун болгаш амыг салгылаша чогаалчы, журналист...

мактап турарын Ак-Туурга болгаш Кызыл-Дагга эркен күзү барып чоран үемде бүрүрүп көрдүм...

«Кандыг-даа хем аялгалыг» Каргыраалаар, хөмөйлөзөр, Чакы хемини үнү берген...

«Кандыг-даа хем аялгалыг» Каргыраалаар, хөмөйлөзөр, Чакы хемини үнү берген...

«Кандыг-даа хем аялгалыг» Каргыраалаар, хөмөйлөзөр, Чакы хемини үнү берген...

«Кандыг-даа хем аялгалыг» Каргыраалаар, хөмөйлөзөр, Чакы хемини үнү берген...

«Кандыг-даа хем аялгалыг» Каргыраалаар, хөмөйлөзөр, Чакы хемини үнү берген...

«Кандыг-даа хем аялгалыг» Каргыраалаар, хөмөйлөзөр, Чакы хемини үнү берген...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

«Эне сөзү» хары-даа ызы-хар, сонал байдал дэураар...

Кызыл хоорай. Красноармейская 100. Индекс 667000

Республиканың Дээш Совети болгаш Чыгуа «Шыгуа» солуунун редакциясы...

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор - 3.41.34; келгн кийилер күзүзүн алдыр...

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор - 3.41.34; келгн кийилер күзүзүн алдыр...

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор - 3.41.34; келгн кийилер күзүзүн алдыр...

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор - 3.41.34; келгн кийилер күзүзүн алдыр...

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор - 3.41.34; келгн кийилер күзүзүн алдыр...

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор - 3.41.34; келгн кийилер күзүзүн алдыр...

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор - 3.41.34; келгн кийилер күзүзүн алдыр...